CORDEA MÁRTA*

A SZATMÁR MEGYEI KÖNYVTÁR KINCSEI

Kulcsszavak: Szatmár Megyei Könyvtár, ősnymtatványok, kéziratok, folyóiratok

A Szatmár Megyei Könyvtár bibliofil és ritka kiadványok gyűjteménye több mint nyolcvanezer kiadványt számlál (kéziratok, könyvek és folyóiratok). A gyűjtemény a kiadványok jellege, nyelve, műfaja szempontjából igen sokrétű, változatos összetételű. A tudományos és egyházi jellegű kéziratos dokumentumok és értékes ősnymtatványok mellett szép számmal őriz a 16–18. századból származó külföldi és régi román nyomtatványokat, valamint értékes kiadványokat és periodikát a 19. és a 20. századból. Anyagában 5 ősnymtatvány, 10 régi román könyv, az 1500 és 1700 közötti évekből 1673 kötet (1486 és 1600 közötti évekből mindössze 326 kötet) található, több mint 10 000 kötet a 18. századból.

A könyveknek nagy része a hajdani Református Gimnáziumból származik, a volt szigeti református gimnáziumból, más iskolai könyvtárakból, valamint a régi károlyi múzeumból. 1990 után kezdett a könyvtár régi könyveket vásárolni, gyarapodott az állomány adományozások útján is. Az évek során több ezer kötet került a régi könyvek részlegére a 16. században nyomtatott könyvektől a 20. századi könyvekig.

A tökéterebesi irodalomtörténész, Nae Antonescu könyvtárának fontos része is bekerült a könyvtárba. Sok értékes könyvvel, de leginkább kéziratokkal és folyóiratokkal bővült ily módon részlegünk, így pld. a *Luceafărul*, a *Revista Fundațiilor Regale*, az *Ardealul*, az *Aurora*, a *Convorbiri literare*, a *Cultura creștină*, a *Familia*, a *Limba și literatură*, a *Pagini literare*, a *Plaiuri nășăudene*, a *Revista de istorie și teorie literară*, a *România literară*, a *Steaua*, a *Transilvania*, a *Tribuna*, az *Universul literar*, a *Viața*, a *Viața românească* példányaival. A „Nae Antonescu” gyűjtemény fontos része a sajtó- és irodalomtörténész saját kézírataiból és számos, értékes dedikációval ellátott könyvből áll. Szintén a régi részleghez tartozik a „Nae Antonescu” emlékjellegű dolgozószoza (berendezői: Viorel Câmpean és az alulírott).

Jelentős mennyiséggel rendelkezik a könyvtár továbbá a következő folyóiratok évfolyamaiból (hogyan csak néhány példát említsünk): *Vasárnapi Újság*, *Tiszántúl*, *Hölgyfutár*, *Jó Pásztor*, *Keresztény Család*, *Kerti Gazdaság*, *Archaeologiai Értesítő*, *Analele Academiei Române*, *România aeriană*, *Magyar Kémiai Folyóirat*, *Magyar Erdész*, *Fővárosi Lapok*, *Nemzeti Újság*, *Wiener Landwirtschaft Zeitung*, *Máramaros*.

A legrégibbi folyóiratunk a 18. század végéről származik, ez a Friedrich von Schiller szerkesztette „Die Horen”.

Számunkra mégis a legfontosabbak a Szatmáron megjelent újságok (zárójelben a könyvtárban hozzáférhető évfolyam): a Vasile Lucaciu által szerkesztett *Revista catolică*, 1885, a *Szamos*, 1870 (első száma 1869-ben jelent meg), a *Szatmár*, 1875, a *Heti Szemle*, 1900, a *Szat-*

* CORDEA Márta, a Szatmár Megyei Könyvtár könyvtárosa, régikönyvszakértő, a Román Tudományos Akadémia kolozsvári „George Barițiu” Történeti Intézetének doktorandusza.

már és Vidéke, 1884, az Egyházi Hiradó, 1911, a Szatmármegyei Közlöny (Nagy-Károly), 1883, a Szatmári Hírlap stb.

Gyűjteményünk anyagát könyv-, kézirat- és folyóirat-kollekciókban vizsgálva hangsúlyoznám, melyek a legértékesebb példányaink. Ugyanitt láthatóvá válik, milyen módon váltak ezek a kincsek a világszerte ismertté (az itteni könyvtárosok vagy az idelátogató kutatók által írott könyvek vagy cikkek által).

Az 1486–1600-as években megjelent könyveket (326 cím) a kor leghíresebb kiadóinak és nyomdászainak nevei jelzik (például Aldus Manutius, Elzevir, Plantin, Iohannes Froben és Nicolaus Episcopus, de Tournes, Estienne, Sebastian Gryphe, Sigismund Feyerabend neve), de olyan személyek neve is, akik csak saját idejükben voltak ismertek, de fontos szavuk volt az európai nyomdászat fejlődésében.

Legrégibb könyvünk, a *Decretum Gratiani*, Baselben jelent meg 1486. szeptember elsején, Michael Wensler nyomdájában, Bartholomaeus Brixiensis magyarázatával. Fekete és piros betűkkel nyomtatták, piros tintával, iniciáléi kézzel készültek. A könyvfedél barna bőrből készült, virágos díszítésű margókkal, vaknyomással (emberi arcok), a kötéstáblán csatok nyomai láthatók, a könyvgerincen 5 profilírozott borda, aranyozott metszés. A vízjel, amely a papírján látható: ökörfejforma, ez azonos azzal, amely a 42 soros Gutenberg Biblia papírján is megjelenik (e nyomtatványt Európa első nyomtatványának tekinthetjük). A mű a *Decretum* vagy *Concordantia discordantium* néven ismert. Gratianus szerzetes volt az, aki a 12. században rendszerezte mindazt, ami a kánonjogra vonatkozott. Forrásai a különböző zsinatokon hozott döntések voltak, az egyházatyák fiktív vagy autentikus művei, pápai levelek, római jogi művek. Egyesek ezek közül már más kánonjogi gyűjteményekben is megjelentek. A *Decretum Gratiani* 3 részből áll: I. Distinctio, 101 darab van belőle, mindegyik több kánonnal és fontos vallásos személyiségre és eseményre vonatkozik; II. Causa (36), e rész a törvények fejlődését tárgyalja a társadalomban; III. De consecratione, amelyben 5 Distinctioban a consistoriumokról van szó (bíborosok gyülekezete, amelyet a pápa hív össze).

Ebből az ősnymtatványból 11 példány létezik még világszerte: az Egyesült Államokban, Hollandiában, Németországban, Belgiumban, Lengyelországban, Magyarországon. A mi példányunk is megjelenik az *Incunable Short-Title Catalogue*-ban, amelyet a londoni British Library adott ki.¹

Az ősnymtatványok között nagyon értékesek a híres Aldus Manutius nyomdájában készült példányok.

Velencében már 1500 előtt több mint 150 nyomda működött. Az európai könyvtermésnek itt jelent meg egytized része a századforduló előtt. A legkiemelkedőbb nyomdászcsaládok a Manutius és Giunta nevű családok voltak. Az Aldina nyomdaház alapítója Aldo Manuzio. Néha használta a Pio nevet, a Carpi hercegi család tiszteletére, illetőleg a Romanus nevet, mert Olaszország központi részéről származott. Azért, mert humanista környezetben élt, a leghíresebb szerzők művét sokszorosította (Arisztotelész, Plátón, Ovidius, Lucretius, Dante stb.), mindent nyomtatott, amit az emberi gondolkodás fejlődésére nézve fontosnak tartott (héber, görög, egyiptomi vallási hagyományokat is). Pico della Mirandolával folytatott beszél-

1 Paula VASIL-MARINESCU-Marta CORDEA: *Cartea veche străină în Biblioteca Județeană Satu Mare: sec. XV–XVI: Catalog*. Biblioteca Județeană Satu Mare, Satu Mare, 1998; Marta CORDEA: *Incunabilele Colectiilor speciale sătmărene*. Citadela, Satu Mare, 2012.

Decretum Gratiani, 1486

Aristophanes, Comoediae novem, 1498

getései során egy új nyomda létrehozásának ötlete született meg. E célból Velencébe költözött és ezáltal biztosította a hozzáértő személyek közreműködését, akik tanulmányozták és fordították a klasszikus szerzők műveit. Egyike volt a görög kultúra terjesztőinek Olaszországban, számos ókori kéziratot fedezett fel. A görög nyelv és irodalom tanulása érdekében megalapítja 1500 körül az Aldina Academiát, azaz a Neacademiát. Azért, mert rájött, hogy a nagy formátumú kötetek kényelmetlenek, és mert az áruk is nehezen elérhetővé tette őket, kisebb formátumú könyveket ad ki. A latin nyelvű kiadásokhoz római betűket használt, az antikvát és a kurzívet – vagyis kancelláriait, amelyet még aldinának vagy dőlt betűnek is neveznek (amit a pápai kúriánál használt kézírású betűk nyomán készített). Francesco Griffio metszette ezeket a betűket. 1501–1510 között minden hónapban egy-egy klasszikus író munkáját nyomtatta ki. A mesterműve Franciscus Columna, *Hypnerotomachia Poliphili* című könyve 1499-ből, 210 fametszetet tartalmaz, egyike a legművészebb nyomtatványoknak a világon.

Aldus Manutius nyomdászjegye a horgony és a delfin, a következő mottóval: „festina lente” (Siess lassan, légy fürge, mint a delfin, és erős, mint a horgony). Egy Tiberius császár korabeli érme inspirálta e nyomdászjegyet, és Rotterdami Erasmus javasolta, aki a szövegek filológiai kritikáját is biztosította.

Ebből a híres nyomdából származik egy miscellanea, vagyis több szerző munkáit tartalmazó mű: Theocrit. *Idyllia*; Theognis. *Sententiae elegiacae*; Cato. *Disticha (vulgo disticha catonis)*; *Sententiae septem sapientum*; *De invidia*; Hesiodus. *Opera et dies. Theogonia*, 1495-ből, valamint *Aristophanes. Comoediae novem* (Kilenc vígjáték), 1498-ból. Mindkettőből két-két példány létezik még Romániában.

Ugyancsak Velencében, de más nyomdáknak jelentek meg Cicero művei: *Commentarii questionum Tusculanarum*, 1499 és *De officiis. Laelius de amicitia. Cato maior de senectute. Paradoxa Stoicorum*, 1500.

Románia területén két-két példány létezik ezekből a könyvekből.

A 16. századból a legnagyobb számban a következő szerzők munkái vannak képviselve: Szent Ágoston – 13 kötet, Calvin János – 21 kötet, Martinus Chemnicus – 10 kötet, Marcus Tullius Cicero – 8 kötet, Erasmus Desiderius Rotterdamus – 5 kötet, Melanchton Fülöp – 6 kötet, Publius Ovidius Naso – 6 kötet, Caius Plinius Secundus – 6 kötet, Plutarkhosz – 7 kötet.

A nyelv szerinti osztályzás a következő sorrendet mutatja: első a latin nyelvű könyvek, ezt követik a német és magyar művek, de vannak a könyvtár gyűjteményeiben görög és héber nyelvű művek is.

A 16. században a nyomdászati központok igazi kultúrközpontok voltak, számos értékes edíciót publikáltak, amelyek hozzánk iskolákból vagy magángyűjteményekből kerültek.

A következő nyomdászati központokból vannak köteteink a 16. századból: Amsterdam (1), Anvers (8), Augsburg (1), Basel (39), Bardejov (1), Berlin (1), Dillingen (1), Erfurt (3), Frankfurt am Main (49), Frankfurt am Oder (2), Genf (29), Halle (2), Hanau (2), Heidelberg (7), Herborn (3), Ingolstadt (2), Innsbruck (1), Jena (3), Köln (12), Lausanne (1), Leiden (5), Lipcse (38), Lich (1), London (1), Louvain (1), Lyon (36), Magdeburg (1), Marburg (2), Monbeliard (1), Neustadt an der Hardt (3), Nürnberg (3), Párizs (3), Prága (2), Róma (1), Speyer (1), Strasbourg (7), Tübingen (2), Velence (10), Bécs (4), Wittenberg (23), Zerbst (1), Zürich (6).

Ezek közül a legértékesebbnek a következőket tartjuk:

1. Nyolc Plantin² által nyomtatott kiadvány. Ezek Anvers-ben jelentek meg 1567–1583 között. Szép és érdekes példányok: Severus, Sulpicius műve, 1547; Florus, Lucius Annaeus. *De gestis romanorum historiarum*, 1567, Pagninus, Sanctus. *Epitome thesauri linguae sanctae*, 1578 (az előszóban Christophe Plantin megjegyzi, hogy azért nyomtatott kisebb formátumú könyveket, hogy könnyebben hozzáférhetőek legyenek az olvasók számára. A mű a bibliai kifejezések magyarázata latin nyelven); Arnobius. *Disputationum adversus gentes* 1582; *Biblia sacra*; 1583.

2 Christophe Plantin egyike az első modern kiadóknak, Anvers városában telepedett le, először mint könyvkötő. A 16. század második felében az összes többi nyomdász és kiadó az ő árnyékában maradt, annyira eredeti és értékes munkái jelentek meg. A Plantin-ház nyomdászjegye egy körző volt a „Labore et constantia” jeligével. Kiadványai híresek voltak a szöveg tisztasága és helyessége, valamint a kezdőbetűk és címképek szépsége miatt. Díszbetűkkel, rézmetszetes illusztrációkkal voltak ellátva – a barokk könyv kezdetét jelezvén, a szerzők arcképével. A legjobb metszetkészítőkkel és betűöntőkkel dolgozott (így Garamond, Granjon, Le Blé stb.).

2. Johann Froben (1460–1527) nyomdájában készült kötetek. Itt keresztény jellegű könyveket adtak ki, továbbá sok klasszikus író munkáit. Sok könyvében Hans Holbein és Urs Graf biztosította a díszítéseket. A szatmári gyűjteményben a következő Froben–Episcopus nyomtatványok léteznek: Szent Jeromos: *Opera*, 1537. A kötet Szent Jeromos levelezését tartalmazza, és a kommentárokat, amelyek a Szentírás bizonyos részeit magyarázzák; Josephus, Flavius: *Antiquitatum Iudaicarum*, 1548; Appianus Alexandrinus: *Romanarum historiarum*, 1554; Szent Ágoston: *De civitate dei*, 1555 (A mű 22 könyvet tartalmaz, ezekben a szerző a földi kitüntetések hamis voltával szembeállítja az égi birodalom valóságát); Szent Athanáz műve 1564-ből.

3. Frankfurti nyomtatványok. A legnagyobb kiadónak Sigismund Feyerabendot tekintették Frankfurtban. Frankfurtban szervezték minden évben a hagyományos könyvvásárt, amelyen számos ismert európai kiadó, nyomdász, könyvkereskedő, betűöntő vett részt. Tudományos könyveket is, de népszerű irodalmat is nyomtatott, híressé az illusztrált könyvek által lett. Könyvtárunkból a következő őaltala nyomtatott könyveket említeném: *Biblia* 1580 (egy szép címképpel és illusztrációkkal), Plutarch: *Ethica*, 1592 és *Moralia*, 1592.

Ugyancsak Frankfurtban jelent meg 1574-ben Paulus Melissus *Schediasmata poetica* című kötete. Kiemelném, hogy *editio princeps*. A szerző korában elismert volt, a költő titulust I. Ferdinandtól és II. Maximilianustól kapta. Itt jegyezzük meg, hogy 1602-ben könyvtárosként működött Heidelbergben.

5. Genfi nyomtatványok. Genfben az első nyomdák 1478-ban kezdtek el működni. Mégis az itteni nyomdásztevékenység attól kezdve lendül föl, hogy ide telepedik az Estienne, majd a De Tournes család. Az Estienne család több mint másfél századon át kiemelkedő szinten uralta az európai nyomdászművészetet.

A nyomdaház alapítója Henri Estienne (Henricus Stephanus 1470–1520). Nyomdai mesterműve a *Quincuplex psalterium* 1509, a *Zsoltárok* 5 verziója, amelyek az összes későbbi filológiai mű alapját képezték. Jelszava a következő volt: „Fortuna opes aufferre, non animum potest” (A Sors a gazdagságot meg tudja támadni, de a léleknek nem árthat). Robert I (1503–1559), Henri fia kezdeményezte az Újtestamentum kiadását 1523-ben (19 éves volt). Filológus volt, ismerte a latin, görög és héber nyelvet, számos lexikográfiai dolgozatot jelentetett meg, köztük saját munkáját is, a *Thesaurus linguae latinae* című kötetet.

Az Estienne-kiadásokra elegancia és a nyomdai kompozíciójuk sajátos egyensúlya jellemző. A szatmári gyűjteményben az Estienne nyomdából származnak a következő kiadványok: Beza, Theodorus. *Annotationes maiores in Novum DN. nostri Iesu Christi Testamentum*, 1594, Kálvin János, *Harmonia ex tribus evangelistis composita*, 1560; Kálvin János: *In omnes Pauli apostoli epistolas*, 1556.

6. Elzevir-kiadások Leydenből. Az Elzevir-dinasztia 1587–1712 között több, mint 1600 könyvet, majdnem 3000 akadémiai tézist jelentetett meg. Érdekes számunkra Ioannes Meursius. *Criticus Arnobianus* című kötete, amely 1598-ban jelent meg.

7. A francia nyomdák közül Sebastian Gryphe-é a legfontosabb számunkra, ez 1520–1556 között működött Lyonban. Latin, görög, héber szövegeket nyomtatott, de a kortársai műveit is (például Marot, Rabelais). Latin nyelvű Bibliát nyomtatott 1550-ben, és keresztény szerzők műveit: Erasmus, Lefébre, Sadoleto, Berquin írásait és a Marot által lefordított zsoltárokat.

Tematikailag a 17. századi könyvek vallási jellegűek, történelem- és filozófiakönyvek, görög és latin szerzők művei. A következő nyomdaközpontokból vannak könyveink: Gyulafehérvár (például Martinus Coronensis Maior két nyomtatványa), Amszterdam (két Elzevir-

nyomtatvány, valamint egy Iansonius- és egy Ioannes a Someren-nyomtatvány), Anvers, Basel (fontos itt megemlíteni a Froben Lucius Apuleius 1606-ban megjelent nyomtatványt), Berlin, Debrecen, Edinburgh, Frankfurt, Genf, Heidelberg, Jena, Leiden, Lipcse, London, Nagyvárad (Szenczi Kertész Ábrahám nyomdájából), Párizs, Philadelphia, Szében, Strasbourg, Utrecht (ahol egy különös első kiadvány jelent meg a Comnenus királyokról), Bécs, Wittenberg, Wolfenbüttel.

A 27 Elzevir-nyomtatvány többsége 17. századi (Barclaius *Argenis* című munkája 1627-ben jelent meg, említjük *Satyricon* című művét is, Meursius *Atticarum lectionum*át, 1617-ből, Ovidius 1661-ben megjelent művét, Titus Livius *Ab Urbe conditáját* 1664-ből, Heinsius különböző műveit).

A 17. századi könyvekről megjelent számos cikkem több országos folyóiratban, és két katalóguskötet 2005-ben, a harmadik és utolsó kötet hamarosan következik. Valamennyi könyv leírása az alábbi adatokat tartalmazza: a szerző nevét, a mű címét, a kiadás helyét és évét, a könyvre vonatkozó bibliográfiát, a kötet formátumát, azaz méretét, lapszámát, kötésének milyenségét, leltári számát, grafikai jellegű díszítését. Több mutató is van a katalógusokban: szerzői névmutató, kronológiai mutató, a kiadások helyének mutatója, nyomdászok szerinti mutató, possessorok mutatója.

Ősz Előd (egyházkerületi levéltáros az Erdélyi Református Egyházkerületben) kutatta a Kálvin János-köteteinket, a 16. és 17. századból egyaránt. Ő hívta fel a figyelmünket arra, hogy a Kálvin-kiadások, amelyek a gyűjteményünkben vannak, igen ritkák. Egy országos katalógust készít a Kalvin által írt művekről, és a mi köteteink is, természetesen, fel lesznek tüntetve.³

A 18. és 19. századot a klaszikus görög és latin irodalom és a 18. századi európai irodalom képviseli, történelmi és földrajzi irodalom, lexikonok, enciklopédiák, szótárak, iskolai értesítők, olvasóköri és egyesületek alapszabályai is megtalálhatók a gyűjteményben.

A szatmári írók munkái is szép számban megtalálhatók a könyvtár anyagában, így Acsády Ignác, Budai Ézsaiás, Fülöp Áron, Ladányi Gedeon, Bársony István, Schöber Emil, Kósa Ede, Pály Ede (egy Sárközön 1882-ben megjelent munkával), Vozáry Gyula, Gyurits Antal, Sarmaságh Géza, Schlauch Lőrinc, Victor Mureșan, Andrei Cosma, Radu Cuparu, Augustin Luran, Ioane Marcu, Petru Bran, Iustin Popfiu stb.

Ugyancsak a szatmári szerzők között említeném Groza Ferencet is, akiről egy kis könyvet is írtunk Viorel Câmpeanal és Ovidiu T. Pop tanárral. A könyv a Szatmáron 1883. december 17-én született Groza Ferenc életét és munkásságát mutatja be. A római katolikus iskolában tanult, tanítója Bodnár György⁴ volt, aztán a Királyi Római-Katolikus Fiúiskolában folytatta tanulmányait. Kolozsváron végezte az egyetemet 1907-ben, bölcsészet, nyelvek és történe-

3 A mű időközben megjelent: Ősz Sándor Előd: *Bibliotheca Calviniana Transylvanica. Kora újkori Kálvin-kiadások Erdélyben - Frühneuzeitliche Calvin-Ausgaben in Siebenbürgen*. Erdélyi Múzeum-Egyesület-Erdélyi Református Egyházkerület, Kvár, 2014.

4 *A Szatmár-városi Róm. Kath. Fi-Népiskola Értesítője az 1893/1894 évre*. Szatmár, 1894. 22; *A Szatmár-városi Róm. Kath. Fi-Népiskola Értesítője az 1894/1895 évre*. Szatmár, 1895. 22.

lem szakon⁵. Itt Csengeri János⁶ egyetemi tanár kedvenc diákja volt. A könyvtárunkban számos, Csengeri által írt könyv található, közöttük olyan is, amelynek dedikációja Groza Ferencnek szól. Az egyetemi tanulmányok után, Groza Ferenc visszatért Szatmárra és abban az iskolában lett tanár, majd igazgató, amelyben mint középiskolai diák tanult, a jelenlegi Mihai Eminescu Líceumban.

Groza Ferenc az iskolai értesítők mellett két kötetet is írt: 1935-ben Marcus Tullius Cicero *Pro Archia Poeta* kötetét adta ki magyarázatokkal.⁷ 1937-ben egy latin nyelvtant írt.⁸

Több mint 450 kézirat létezik állományunkban. Változatos összetételű gyűjtemény, kurzusok, tudományos és egyházi jellegű kéziratok, szépirodalmi művek képviselik ezt a részleget.

14 szatmári kézirat van feltüntetve a *A magyar kézíratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840)* című kötetben, amely Budapesten jelent meg 2002-ben (ez a második, javított és bővített kiadás), Stoll Béla összeállításában.

Egy kézíratos versgyűjteményről, amely összesen 163 vers és 2 állatdialógus szövegét őrizte meg, kiderült, hogy több szállal kapcsolódik Csokonai életművéhez, amint Demeter Júlia és Pintér Márta Zsuzsanna említik a könyvük előszavában. A könyv címe „*Jöszte poétának*”: *Egy ismeretlen Csokonai-versgyűjtemény*⁹ és a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének köszönhetően jelent meg. A kézirat egy része autográf (a 196–199. oldal versei), dátumbefjegyzései és a 148. oldal metrumképletei Csokonai kézírását őrzik, és az ő keze írásával maradt fenn A *Feredés* című versének jelentős része, továbbá több szövegbeli javítás is). A kötetben, Csokonai valamelyik diákjának lejegyzésében, Csokonai 62 ismert magyar verse és két állatdialógusa található. Az ismeretlen versek közül nyolcra feltételezhető, hogy ugyancsak Csokonaitól származnak. A kötet legfontosabb újdonsága két, eddig ismeretlen Csokonai-vers. E kézirat fontos bizonyítéka Csokonai tanári működésének, és megerősíti a Csokonai-életrajz 1794–1795-ös adatait.

Szintén egy általunk őrzött kézirat nyomán született meg 2014-ben egy újabb könyv: Divéki Ferencről.¹⁰ A kötetet inspiráló kézirat *Vezérfonal a Szatmár közelében termő, virágos*

5 Cornel SIGMIREAN: *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000. 584.

6 Csengeri János Ferenc (1856–1945), szintén szatmári származású, a Kolozsvári Egyetem klasszika-filológia szakán volt tanár 1895-ben. 1921-től a Szegedi Egyetemen tanított. A Magyar Akadémiának 1892-től levelező, aztán 1920-tól rendes, 1930-tól tiszteletbeli tagja. A Kisfaludy Társaság is tagjai közé választotta. Több kötetét jelent meg, 1880-as év kezdetével, görög és latin klasszikus írók műveiből, így: CICERO: *A kötelességekről*. Bp., 1885; *Tibullus elegiái*, 1886; *Propertius elégiái*, Bp., 1897; *Euripides drámái*, Bp., 1911–1919; *Sophokles drámái*. Kvár, 1919. Egy latin nyelvtant is írt, cikkeket a *Magyar Nyelvőr*-be, az *Egyetemes Philologiai Közönybe*, az *Orsz. Tanáregylet Közönybe*. Vö *Szatmár-Németi sz.kir. város*. Országos Monografia Társaság, Bp., 108 és SZINYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. II. Bp., 1893. 265.

7 M. Tullii Ciceronis *pro A. Licinio Archia Poeta oratio ad iudices*. Text latin cu adnotațiuni de Fr. Groza, profesor secundar. Szatmár, [1935].

8 *Gramatica limbii latine*. Librăria D. Șuta, Satu Mare, 1937.

9 DEMETER Júlia–PINTÉR Márta Zsuzsanna: „*Jöszte poétának*”: *Egy ismeretlen Csokonai-versgyűjtemény*. Argumentum, Bp., 2005 (Irodalomtörténeti Füzetek 156).

10 KARÁCSONYI Károly: *Hajnalban kialudt gyertyaláng. Divéki Ferenc (1848–1869) szatmári botanikus munkássága*. Zilah, 2014.

növények meghatározásán szatmári tanulók számára 1868 címet viseli, és Divéki Ferenc mindössze 19 éves tanuló tudományos műve, növénymeghatározó. Az említett könyv szerzője, dr. Karácsonyi Károly, kiemeli az előszóban, hogy Divéki Ferenc, „ez az anyagi fedezet nélkül dolgozó gimnáziumi diák, akinek tudása a képzett szakemberekével vetekedett, mindössze 19 éves, amikor olyan növényteni jellegű, kéziratban maradt könyvet ír, amely becsületére vált volna bármelyik korabeli tapasztaltabb botanikusnak is”, és hogy Európa-szerte nem ismert hasonló eset: „Noha az idősebb pályatársak közül is voltak néhányan, akiknek – főleg az egzotikus tájak élővilágának felkutatása során – hasonlóan tragikus sors jutott osztályrészül, de olyan esetre, hogy valaki alig húszéves korában érjen meg ilyen véget, nemzetközi összehasonlításban sem tudunk példát említeni. Úgy véljük ezért, hogy az igen fiatalon alapos kutatásokat végző Divéky Ferenc neve az áldozatkészség példájaként mindenképp helyet érdemel a hazai botanika történetének méltatása során”.¹¹

Bízunk benne, hogy folyamatos belső vagy újabb külső kutatások eredményeképpen a jövőben még több kincssel büszkélkedhetünk majd a szatmári régikönyv- és kéziratállomány értékeiből.

THE TREASURES OF THE SATMAR COUNTY LIBRARY

Keywords: *Satu Mare County Library, old books, rare books, periodicals, manuscripts*

The old book collection constituted at Satu Mare County Library, contains a large thesaurus of precious and rare book, covering the period XV–XIX centuries, the early twentieth century, periodicals and manuscripts. The existing old books, are distinguished by the beauty of the craft, originated from famous printing and publishing houses in Europe, as well as by rarity. Satu Mare special collections, in respect of the size and value, occupies one of the first places of rare books from the county library network in the country. Our article makes a brief presentation of this valuable collection.

DIN COMORILE BIBLIOTECII JUDEȚENE SATU MARE

Cuvinte-cheie: *Biblioteca Județeană Satu Mare, carte veche, carte rară, periodice, manuscrise*

Fondul de carte veche constituit la Biblioteca Județeană Satu Mare conține un important tezaur de carte prețioasă și rară, cuprinzând perioada secolelor XV–XIX, începutul secolului XX, periodice și manuscrise. Volumele din fondul sătmărean de carte veche se disting prin frumusețea meșteșugului, provenind de la edituri și tipografii celebre ale centrelor tipografice din Europa, cât și prin raritate. Colecțiile speciale sătmărene ocupă ca număr și valoare unul dintre primele locuri în cadrul colecțiilor de carte veche din rețeaua bibliotecilor județene din țară. Articolul nostru face o scurtă prezentare a acestui valoros fond.

¹¹ Uo. 7.